

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ФАКТОР ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РИНКУ ПРАЦІ

Розкривається актуальність впливу модернізації як ключового фактору існуючих трансформаційних змін як на загальнонаціональному ринку праці, так і на регіональному. Наголошується на тому, що сучасна модернізація впливає на розбудову суспільних відносин і формування інформаційного суспільства, що веде до поглиблення економічних відносин на ринку праці. Окреслені основні тенденції модернізації в економіці України за останні роки та розглянений їхній вплив на формування регіонального ринку праці. Виявлені негативні впливи модернізації економіки на ринок праці.

Ключові слова: модернізація, ринок праці, регіональний ринок праці, тенденції модернізації, економіка знань.

Постановка проблеми. У наш час, коли відбувається надзвичайно активний розвиток глобальної економічної системи, формуються нові можливості для підвищення ефективності розвитку національних і регіональних економік. Водночас ці можливості для України та її регіонів неоднозначні, оскільки модернізаційні зміни, зокрема структурно-галузеві трансформації, які відбуваються в результаті реалізації таких нових можливостей на національному і регіональному рівнях, нерівномірні, непропорційні та асинхронні, що зумовлює міжрегіональні та внутрішньорегіональні дисбаланси й асиметрії. Зазначені процеси вимагають особливої уваги, оскільки вони виступають фактором трансформаційних змін на національному і регіональному ринках праці. Надзвичайно важливо здійснити їх оцінку крізь призму системного та просторового аспектів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розглядаючи проблеми розвитку ринку праці Пашков С.О. говорить про вплив модернізації економіки на ринок праці та про зворотній вплив ринку праці на модернізацію економіки [1].

Характеризуючи економіку знань, провідні вчені України Геєц В.М. і Семиноженко В.П., підкреслюють, що вона пов'язана насамперед з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, які пронизали практично всі сфери людської діяльності, залучили більшість людей до використання нових знань у процесі їх діяльності, на відміну від домінування використаного раніше буденного знання [2, с. 18].

Базуючись на класичних основах модернізаційної теорії, Федотова В.Г. характеризує сучасне суспільство так: це таке суспільство, в якому має місце «... переважання інновацій над традицією; світський характер соціального життя; поступальний (нециклічний) розвиток; виділена персональність, переважна орієнтація на інструментальні цінності; демократична система влади; наявність відкладеного попиту,

тобто спроможності виробляти не задля нагальних потреб, а заради майбутнього; індустріальний характер; масова освіта; набутий статус; активно-діяльний психологічний склад; перевага точних наук і технологій (техногенна цивілізація); переважання універсального над локальним та ін.» [3, с. 4].

Постановка завдання. Метою статті є окреслити основні тенденції модернізації в економіці України за останні роки та розглянути їхній вплив на формування регіонального ринку праці, виявити негативний вплив модернізації економіки на ринок праці.

Викладення основного матеріалу дослідження. Модернізація економіки супроводжується виокремленням її нового етапу – постіндустріальної економіки, яка з побудовою інформаційного суспільства плавно перейде в економіку знань.

В умовах економіки знань знання через інновації мають упродовжуватися в новітні технології, процеси та в інноваційну продукцію, забезпечуючи домінуючу частку приросту ВВП. Тільки в умовах економіки знань можна забезпечити інновативно-інноваційний чи модернізаційний шлях розвитку суспільства, який «на відміну від просто інноваційного, пов'язується, перш за все, з фундаментальними надбаннями, створеними у науково-технічному середовищі даної країни» [4, с. 80].

Окреслені вище ознаки модернізації сучасного суспільства в першу чергу впливають на стан ринку праці і, безумовно, на трансформаційні процеси цього ринку. Якщо взяти до уваги, що «... модернізація, як і цивілізаційний процес, нерівномірні і в інших відношеннях вони можуть бути затримані або призупинені різного роду обставинами, кризами, нестачею ресурсів, змінами в політиці тощо» [5], то стає зрозумілим, що трансформаційні процеси на ринку праці також асинхронні у просторі й часі в результаті модернізаційних економічних впливів,

причому ця асинхронність зворотно впливає на модернізацію не тільки економіки, але й суспільства загалом. Унаслідок цього трансформаційні процеси на ринку праці мають вигляд спонтанних некерованих процесів, хоча, безумовно, більші чи менші управлінські впливи на них мають місце в територіальних суспільних системах (містах, адміністративних районах, областях, в країні загалом) різного ієрархічного рівня.

Тож для того, щоб ринок праці був керованим, важливо, щоб і модернізаційні процеси економіки були також керованими. Причому важливо, щоб ці процеси керованості були синхронними і взаємодоповнючими. Цього можна досягти, реалізувавши відповідну програму, стратегію чи проект. Можливо, варто прислухатися в цьому плані до поглядів Гейця В.М. та Семиноженка В.П., які вважають, що доцільно реалізувати такий «новий модернізаційний проект розвитку економіки України та її регіонів, який повинен мати одночасно - хоча б у деяких складових - процес нагромадження власних відкриттів (інновативний характер дій), що дозволило б стати рівноправним учасником процесів майбутньої модернізації за рахунок соціальної активності. Останнє означає, що в проекті, про який ідеться, має бути місце участі у розробці теорії модернізації суспільства майбутнього як щодо науково-технічних надбань, так і соціальних, культурних, ідеологічних інновацій за рахунок іманентно притаманних кожній країні та її народам національних надбань історичного минулого [2, с. 9].

Безумовно, такий проект дуже складно обґрунтувати як у теоретичному плані, так і в плані практичних заходів його реалізації. Україна суттєво відстала від розвинених країн світу (США, Японія, ФРН, Велика Британія, Франція), в яких виробляється високотехнологічна продукція нової економіки знань. Україна – постсоціалістична країна, і для неї складно розробити теоретичні обґрунтування хоча б тому, що вона з метою інтенсифікації модернізації економіки мусить здійснити інноваційний прорив, реалізувати який в умовах її складних виробничих відносин, недобросовісної конкуренції і високого рівня корупції дуже важко. Отже, модернізація економіки України вимагає розробки теоретичного підґрунтя для розв'язання саме цього завдання.

Щоб Україна стала розвинутою країною, необхідно, щоб її економіка продукувала знання, а тому важливо звернути увагу на теоретичні конструкції тих учених, які будують моделі національних і регіональних економік, зорієнтованих на те, що вони самостійно будуть генерувати знання [6]. Опісля ці знання повинні забезпечити соціально-економічне зростання національної та регіональних економічних систем.

Теоретичне обґрунтування модернізації економіки України та її регіонів важливе не тільки тому, що вона відбувається набагато повільніше, ніж у інших постсоціалістичних країнах, але й тому, що вона не сприяє формуванню такого ринку праці, який би відповідав запитам і потребам економіки знань, паростки якої з величезними труднощами пробиваються крізь перешкоди, що сформувалися в сучасному українському суспільстві.

Значимо, що ряд позитивних модернізаційних економічних тенденцій, що відбулися в Україні протягом 2012 р., не змогли суттєво поліпшити ситуацію на українському ринку праці. Найважливішими серед цих тенденцій були такі:

- приріст виробництва промислової продукції (у 20 регіонах; найбільший – в Івано-Франківській – на 24,6 % і Житомирській – на 22,0 % областях);

- приріст сільськогосподарського виробництва (у всіх регіонах України; найбільший – у Харківській (на 41,6 %), Полтавській (на 31,3 %) та Сумській (на 30,0 %) областях);

- збільшення обсягів виконаних будівельних робіт (у 19 регіонах; найбільше в Донецькій області – на 36,0 %);

- збільшення обсягу експорту товарів (у всіх регіонах, крім Одеської області, де відбулося скорочення на 11,1 %);

- збільшення обсягу інвестицій в основний капітал за підсумками січня - вересня (у 21 регіоні; найбільше – в АР Крим (у 2,9 рази), Кіровоградській (у 1,8 рази) та Донецькій (у 1,5 рази) областях);

- зростання реальної заробітної плати (у всіх регіонах; найбільше у Київській області – на 13,3 %);

- скорочення обсягу заборгованості з виплати заробітної плати станом на 01.01.2012 р. порівняно з 01.01.2011 р. (у 23 регіонах; найсуттєвіше – у Чернігівській (погашено 92,4 % боргу), Рівненській (погашено 70,0 %), Київській (погашено 56,6 % боргу) областях);

- зростання доходів місцевих бюджетів (у всіх регіонах; найбільше – у Полтавській (на 26,1 %), Київській (на 24,5 %) областях) [7].

Очевидно, що суттєвого поліпшення ситуації на українському ринку праці не відбулося тому, що всі окреслені вище тенденції базувалися на екстенсивному підґрунті, а також тому, що реальні фактичні масштаби зростання були не такими великими, як можна подумати на підставі відносних показників.

Можна констатувати, що «сформована модель українського ринку праці фактично перетворилася на перешкоду для ефективної реструктуризації зайнятості», зумовлюючи значні соціальні втрати. З іншого боку, «проблеми, породжені неструктурованим

ринком праці», поглиблюють кризові явища в економіці, стримують структурні перетворення, перешкоджають створенню передумов для довгострокової макроекономічної стабілізації. Можна окреслити такі негативні риси ринку праці України: усталений характер зайнятості; невідповідність динаміки зайнятості динаміці виробництва; поєднання протилежних тенденцій невірноваженої кон'юнктури українського ринку (кон'юнктури дефіциту праці та кон'юнктури надлишку праці); надмірне розширення неформального та тіньового сектору; нерегламентована зайнятість у потенційно перспективних і самозайнятості у технологічно примітивних видах економічної діяльності; відсутність чіткої межі, що відокремлює офіційний сектор

від неофіційного; відсутність реальної статистики зайнятості, що перешкоджає проведенню ефективної політики, пов'язаної з ринком праці; домінування «захисної реструктуризації» у структурі реструктуризації зайнятості, що означає пасивне пристосування підприємств до нових умов господарювання та низькі темпи реалокатії зайнятості; викривлення галузевої структури зайнятості тощо [8, с. 4].

Сказане свідчить, що модернізація господарства, яка відбувалася останнім часом, формувалася як низхідні тенденції розвитку національної та регіональної економік, що в кінцевому результаті зумовило ряд негативних ознак національного та регіонального ринків праці (табл. 1).

Таблиця 1

Негативні впливи модернізації економіки на ринок праці

Низхідні тенденції розвитку економіки	Негативні ознаки ринку праці
Ліквідація ряду підприємств в результаті масового «роздержавлення»	Масова втрата робочих місць, зменшення пропозиції роботодавців, стресові ситуації для значної частки працездатного населення, збільшення його захворюваності, розгортання еміграційних настроїв і процесів
Подрібнення великих промислових підприємств, втрата ними цілісних технологічних процесів, неможливість випуску промислової продукції, яка вироблялася ними раніше	Втрата робочих місць, знищення і непотрібність ряду професій, зменшення пропозиції роботодавців, масове погіршення здоров'я багатьох людей у результаті відчуття їх непотрібності суспільству, посилення еміграційних настроїв і процесів
Регресивні трансформації структури промисловості, які завершилися зміщенням акцентів на розвиток сировинних галузей	Посилення гендерних диспропорцій, більша затребуваність чоловічих професій, імміграція висококласних спеціалістів у гірничодобувну галузь
Латентний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій	Формування тіньового ринку праці, зростання частки зарплати в «конвертах», праця високоінтелектуальних українських працівників на інші держави
Деформація структури окремих видів діяльності, насамперед промисловості	Дисбаланс у попиті та пропозиції на робочу силу
Відсутність структурної політики розвитку економіки та окремих видів економічної діяльності в Україні	Структурні диспропорції національного та регіональних ринків праці

Дані таблиці, наведеної вище - аргументоване підтвердження тому, що низхідні тенденції розвитку економіки породжують негативні ознаки ринку праці.

Але, з іншого боку, проблеми формування і розвитку національного і регіональних ринків праці гальмують прогресивну модернізацію економіки. Експерти і вчені вважають, що однією з найгостріших таких проблем є регламентована сегментація ринку праці. У результаті «структурні диспропорції проявляються у невідповідності галузевої структури зайнятості потребам інноваційного розвитку економіки» [8, с. 4].

Зазначимо, що ситуація на ринку праці погіршується і в результаті невідповідності сфери професійної освіти потребам ринку праці. Така ситуація «проявляється у суперечності між досить високим освітнім і

професійно-кваліфікаційним потенціалом населення, з одного боку, і примітивізацією структури господарства – з іншого» та у збільшенні «розриву між технологічною складністю робіт і фактичним рівнем професіоналізму».

Висновок. Зазначені вище та інші суперечності між модернізацією економіки та розвитком ринку праці потребують заходів спрямованих на їх подолання. Серед таких заходів можна виокремити: підтримка розвитку базових високо- та середньотехнологічних виробництв, зокрема додаткове його кредитування, проведення технічного переоснащення виробничих потужностей підприємств літакобудування; розвиток ракетно-космічної галузі; просування промислової продукції вітчизняного виробництва на внутрішньому та зовнішньому

ринку, модернізація промислових виробництв та технологій, упровадження високих технологій у провідних галузях економіки та збільшення обсягів випуску високотехнологічної та конкурентоспроможної продукції, модернізація транспортної інфраструктури, розвитку зв'язку та інформаційних технологій, розвиток інфраструктури залізничного транспорту в частині розмежування руху пасажирських і

вантажних поїздів, оновлення рухомого складу забезпечення доступності та підвищення якості транспортних послуг шляхом упровадження швидкісного руху пасажирських поїздів, лібералізація ринку авіаперевезень шляхом приєднання України до європейської програми «відкрите небо», розвиток мережі автомобільних доріг загального користування (реконструкція, ремонт аварійно небезпечних ділянок доріг, мостів, шляхопроводів) та інше.

Список літератури

1. Пашков С.О. Стратегії світогосподарських структурно-галузевих трансформацій / ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» - Автореф. дис. на здоб. наукового ступеня канд.екоп.наук. Спеціальність 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. Київ, 2010. , с.9. – 19 с.
2. Геєц В.М., Семиноженко В.П. Інноваційні перспективи України. – Харків: Константа, 2006. – С. 272.
3. Федотова В.Г. Неоклассические модернизации и альтернативы модернизационной теории / В.Г. Федотова // Вопросы философии. – 2002. – № 12. – С.3-21.
4. Бражко О. В. Інституційне забезпечення функціонування ринку праці в Україні / О.В. Бражко // Економіка і держава. – 2010. – №1 – С. 79-81.
5. Грішнова О. А., Пасека А. С. Динаміка змін соціально трудових відносин під впливом глобалізаційних тенденцій / О.А. Грішнова, А.С. Пасека // Регіональна економіка. – 2010. – № 1. – С. 7 – 16.
6. Mankiw, N. G; Romer P. and Weil D. A Contribution to the Empirics of Economic Growth // Quarterly Journal of Economics. - 1992. - № 107(2).- pp. 407-37.
7. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2012, с.108.
8. Системні вади ринку праці та пріоритети його реформування : аналіт. доп. / О. М. Пищуліна, О. П. Коваль, О. О. Кочемировська; за ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2010. с.72.

Анотація

Ольга Антохова

МОДЕРНИЗАЦИЯ ЭКОНОМИКИ КАК ФАКТОР ТРАНСФОРМАЦИОННЫХ ИЗМЕНЕНИЙ НА РЕГИОНАЛЬНОМ РЫНКЕ ТРУДА

Раскрывается актуальность влияния модернизации как ключевого фактора существующих трансформационных изменений на общенациональном рынке труда так и на региональном. Делается упор на то, что современная модернизация влияет на развитие общественных отношений и на формирование информационного общества, ведет к углублению экономических отношений на рынке труда. Очерчены основные тенденции модернизации в экономике Украины за последние года и рассмотрено их влияние на формирование рынка труда. Обнаружены и определены негативные влияния модернизации экономики на рынок труда.

Ключевые слова: модернизация, рынок труда, региональный рынок труда, тенденции модернизации, экономика знаний.

Summary

Olga Antohova

MODERNIZATION OF ECONOMICS AS A FACTOR TRANSFORMATIONS ON REGIONAL LABOR MARKET

It reveals the relevance of the impact of modernization as a key factor in the transformation of existing changes on the national labor market and regional. Emphasis on the fact that the current modernization affects the development of social relations and the formation of the information society, which leads to the deepening of economic relations on the labor market. The basic modernization trends in Ukraine's economy in recent years and examine their impact on the formation of the regional labor market. Identified and outlined the negative impact of economic modernization on the labor market.

Keywords: modernization, labor market, regional labor market, modernization trends, knowledge economy.